

Erhvervslivet og corona-krisen

Af Jens Klarskov, seniorrådgiver hos Rud Pedersen

Hvor lang tid varer corona-krisen, hvor stor skade gør krisen på vores samfund, hvordan håndterer vi den økonomiske og sundhedsmæssige genopretning, og hvordan ser verden mon ud efter krisen?

Medierne er i disse dage fyldt med eksperters vurderinger af disse spørgsmål, og vurderingerne bliver nærlæst i landets virksomheder. Det lange lys i virksomhederne er nemlig allerede rettet mod genopretningen og tiden efter krisen – hvis virksomhederne altså lever så længe. Og de fleste er enige om, at vi ikke kommer hurtigt tilbage til tiden før corona-krisen. Her er nogle bud på, hvad der er vigtigt for erhvervslivet under genopretningen og efter corona-krisen.

Men først en advarsel, en spoiler og et forbehold:

Advarsel: Denne artikels forfatter er overbevist om, at et velfungerende erhvervsliv er forudsætningen for en ditto offentlig sektor. Ikke omvendt.

Spoiler: Rigtig mange ting vil ikke ændre sig efter corona-krisen. Hukommelsen er kort. Også i virksomhederne.

Forbehold: Der er kolossal forskel på, hvordan corona-krisen påvirker brancher, sektorer og virksomheder. Det er ikke muligt at berøre alt og alle her.

**Rud Pedersen
Public Affairs**

1. Asynkron global genopretning

Der er ikke meget, der tyder på, at genopretningen af verdens tre største økonomier – Kina, EU og USA – sker synkront. Kina er tilsyneladende på vej tilbage til fuld produktionskapacitet, men hvem skal købe kinesisk teknologi, legetøj og tekstiler, hvis EU og USA ikke kan? Også den kommende danske genopretning vil blive begrænset af, at der på mange vigtige markeder vil mangle betalingsdygtige kunder til danske tjenesteydelser og varer. Mange danske virksomheder vil derfor spejde efter nye og betalingsdygtige markeder – for eksempel hjemmemarkedet, som er ukendt land for nogle virksomheder. En hel del danske virksomheder og forbrugere er stadig købedygtige, og det samme gælder i Sverige, Norge og Finland. Nærmarkederne bliver derfor vigtigere.

2. Vi skal jo have mad og medicin

Der er stor forskel på produkter og brancher. Noget skal verdens befolkning jo leve af, og der bliver stadig solgt masser af dansk grisekød. Derfor ser man ikke Anne Arnhung, administrerende direktør i Landbrug & Fødevarer, blandt de organisationsledere, der diskuterer hjælpepakker. Landbruget klarer sig hæderligt i disse dage, selvom der er undtagelser. Det samme gælder life science-industrien: Kroniske patienter har også brug for medicin i krisetider, og vi skal derfor glæde os over, at dansk life science i dag fylder meget mere i det økonomiske landskab end for 25 år siden. Her kunne man godt investere sine sparepenge.

3. Oplevelsesøkonomien

Turisterne er væk, hotellerne er mere end halvtomme, restauranterne overlever via take-away, teaterforestillinger og festivalerne er aflyst. Kun pengestærke virksomheder eller forretninger med beskedne omkostninger vil overleve. Og hvad så efter krisen? Er det fristende med en rejse til Wuhan, Lombardiet eller New York? Ja, når vi engang har lagt corona-krisen bag os, vil der være fuld blus på oplevelsesindustrien. Men vi vil formentlig rejse mest i nærrområderne i de kommende år. Og når vi får lov, går vi igen i biffen, i teatret, på restaurant, til sportsstævner og til festival. Det er brutalt lige nu, men kultur- og oplevelsesøkonomien skal nok komme tilbage på sporet. Mennesket lever ikke af brød alene.

4. Husholdningerne – spar eller forbrug?

Mange danske husholdninger er hårdt ramt af krisen, og bekymring for fremtiden betyder lavere forbrug. Det rammer små og store leverandører, men vi har i gennemsnit en pæn formue i fast ejendom, pension og i banken. Og politikerne sørger jo for redningspakker, så mon ikke det går endda? Erfaringsmæssigt fokuserer husholdningerne især på beskæftigelsessituationen og ejendomspriserne, inden der investeres i vaskemaskiner, vinterferier og verandaer.

I 1990 var der ca. 350.000 fuldtidsledige i Danmark. På nuværende tidspunkt er vi slet ikke i nærheden af dette tal. Selv hvis man medregner lønmodtagere, der er hjemsendt uden løn, er der pr. 12. april ca. 176.000 fuldtidsledige. Forbrugerne og virksomhederne vil holde godt øje med de kommende måneders ledighedstal, og hvis der er dårlige udsigter, så vil privatforbruget erfaringsmæssigt ligge underdrejet et stykke tid endnu.

Hvis politikerne vil have privatforbruget op i fart igen, kan man fordoble børnepengene og forhøje SU med 25% resten af året. Det vil med stor sikkerhed medføre øget forbrug ret hurtigt.

Alle eksperter er enige om, at priserne i allerbedste fald vil ligge stille et stykke tid. Formentlig vil priserne falde – især på ejerlejligheder i de store byer. Denne udvikling vil hæmme forbrugernes lyst til at investere, ikke mindst fordi der bliver mindre friværdi at belåne til forbrug. En lavere omsætning på boligmarkedet vil også betyde færre små renoveringsopgaver, hvilket ikke kun rammer den lokale håndværksevirsomhed, men også producenter af køkkener, møbler og inventar. Virksomhederne vil derfor også holde godt øje med boligpriserne i de kommende måneder.

5. Nye forsyningsstrategier?

Mange danske virksomheder har oplevet, at det er risikabelt at være afhængig af fjerntliggende produktionsenheder og leverandører, der pludselig lukker ned. Virksomhederne vil derfor fremover overveje at producere selv eller vælge europæiske leverandører, der måske er dyrere, men som er mere stabile end de asiatiske.

Umiddelbart en god idé, men spis lige brød til: Europæiske leverandører kan også lukke ned i tilfælde af kriser, og hvis konkurrenten fortsat køber billigt ind i Asien, så mister man markedsandele, hvis prisen er afgørende for kunderne. Beslutninger om ændring i forsyningskæden vil derfor afhænge af, hvad kunderne er villige til at betale for forsyningsikkerhed, og hvad konkurrenterne gør.

Her kan den offentlige sektor spille en afgørende rolle: Hvis kvalitet og forsyningsikkerhed fremover vejer tungere ved offentlige udbud, så vil tendensen til at hjemtage produktion til EU forstærkes. Hvis det offentlige ikke vægter forsyningsikkerhed højere i fremtiden, vil alt være ved det gamle: Den billigste vinder. Den offentlige sektor køber årligt varer og tjenesteydelser for flere hundrede milliarder, så det er værd at holde øje med sektorens indkøbsadfærd.

6. Værn mod nye kriser

Efter corona-krisen vil endnu flere virksomheder forsøge at gardere sig mod nye kriser. Det kan gøres på flere måder.

Det oplagte værn mod nye kriser er at opbygge en større "pengetank", der kan slides på, hvis leverancer og afsætning svinger. Det bliver en meget vanskelig opgave for hovedparten af Danmarks små og mellemstore virksomheder, der skal igennem en hård genopretning efter corona-krisen, før der kan blive tale om at opbygge beredskab mod nye kriser. Herudover vil opbygning af kapital reducere virksomhedernes investeringer, hvilket er skadeligt for produktivitet og vækst. På trods af dette er det dog ret sikkert, at mange bestyrelser – og leverandører – vil holde øje med virksomhedernes polstring i fremtiden.

Et andet værn mod nye "krisetab" er forsikringer. Der findes allerede mange muligheder for at forsikre sig mod national og international debitorrisiko. Man kan også forsikre sig mod forskellige former for driftstab – men en forsikring, der dækker alle økonomiske problemer ved en begivenhed som corona-krisen? Den bliver svær at tegne. Og sikkert også både vanvittig dyr og fuld af forbehold. Og hvilke selskaber vil tegne den – og hvem vil reassurere?

7. Stærk offentlig økonomi – men hvor skal der investeres?

Vi kan glæde os over, at vi efter finanskrisen i 2008 har opbygget en stærk offentlig økonomi. Mon ikke mange andre lande misunder os vores lave renter på statsobligationer?

Nationalbanken, Vismændene, Finansministeriet og de store banker har forskellige bud på, hvad vi mister i BNP i år. Skønnene varierer, men det er givet, at vi som samfund bliver fattigere i 2020, end vi var i 2019. Måske taber vi 5-10 % af vores BNP. Det vil påvirke den offentlige sektor, der er afhængig af vores skatte- og afgiftsbetalinger. Men vores udgangspunkt er som nævnt solidt, og staten kan låne på fornuftige vilkår til de investeringer, der er nødvendige for at bringe os ud af corona-krisen.

Men hvilke sektorer og virksomheder skal have glæde af fremtidige offentlige bevillinger, støtteordninger og investeringer?

Det oplagte svar er sundhedssektoren, der har vist kollektiv handlekraft og imponerende offervilje under corona-krisen. Det bliver en politisk ekspeditions-sag at skaffe flere ressourcer til at håndtere nye virusudbrud, og det kan blive svært for regionernes forhandlere at sige nej til sundhedssektorens lønkrav. Bemærk at der allerede i december 2020 skal udveksles krav mellem forhandlerne på det offentlige område. Mon ikke sygeplejersker og læger vil kræve mere i lønstigning end ingeniørerne i den offentlige sektor? Og mon ikke der er bred folkelig opbakning til et sådant krav?

Og så er der klimainvesteringerne. De bliver ikke nedprioriteret, men de skal bestå arbejdsplads-prøven, før de bliver til bevillingsmæssig virkelighed. Skaber et klimainitiativ beskæftigelse? Hvis svaret er ja, så er der offentlige midler. Er svaret nej, så glem det. Heldigvis er mange klimainitiativer også beskæftigelsesfremmende, så der er håb for de virksomheder, der har specialiseret sig i genanvendelse, grønne løsninger og klimaforbedringer.

Endelig er der heltene og skurkene. Heltene er de virksomheder og organisationer, der har gjort en indsats for at fastholde beskæftigelsen og som måske li-

gefrem har bidraget til genopretningen. De vil møde politisk velvilje under genopretningen og i årene efter. Skurkene er de virksomheder, der har snydt med hjælpepakkerne, gemt penge ulovligt i udlandet og udnyttet corona-krisen på en ufin måde. De risikerer straf, kundeflugt og en grim tur i mediekværnen.

8. Kontor eller hjemmearbejdsplads?

Flere ugers hjemmearbejde har vist, at den danske arbejdsstyrke er både fleksibel og selvstændig. Skal vi så ikke bare arbejde hjemmefra i fremtiden? Det korte svar er nej (med modifikationer).

For det første kunne mange privatansatte slet ikke arbejde hjemmefra under corona-krisen. Det gælder medarbejdere i detailhandlen, transportsektoren og byggeriet. Mange offentligt ansatte kunne heller ikke passe arbejdet fra altanen og sommerhuset. Nogen skal jo passe de syge, de gamle og de indsatte i fængslerne.

For det andet har de fleste savnet det kollegiale samvær og den faglige inspiration på arbejdspladsen. Det kan kun vanskeligt erstattes af telemøder og mails. Vi søger derfor tilbage til kontorerne.

Modifikation: Selvfølgelig vil der blive udført mere arbejde hjemmefra fremover. Nu har vi jo oplevet, at det kan lade sig gøre, og dermed er accepten større hos kunder, kolleger og kærester. Men det bliver ikke i samme omfang som under corona-krisen.

9. Hvordan skal det gå verdensøkonomien og dansk økonomi?

Det korte svar er, at vi ret sikkert kommer tilbage på et positivt vækstspor, men at det kan tage flere år. Markedsøkonomien er fantastisk levedygtig, og selv om corona-krisen rammer både lønmodtagere, solo-selvstændige og store virksomheder hårdt, så vil vi genvinde fodfæstet.

Der er opsparet enormt store formuer rundt om i verden, renten er lav, og det er fortsat muligt at lave gode forretninger på tværs af grænserne. Sidstnævnte er stadig afgørende for den globale økonomiske vækst, og virksomhederne bør derfor være på vagt over for politiske initiativer, der begrænser internationale samhandelsmuligheder. Og danske lønmodtagere bør også være på vagt – den globaliserede økonomi har også været en fordel for dem. Det skyldes ikke mindst, at danske politikere har forstået, at Danmark er en åben økonomi, der nyder godt af en velreguleret international markedsøkonomi, en veluddannet arbejdsstyrke og især af det afgørende EU-medlemskab.

Selv hårdkogte modstandere af regulering anerkender dog, at der er ét bestemt marked, der trænger til mere regulering: Det drejer sig om de kinesiske markeder med levende dyr, der nu et par gange har leveret små og store stød til verdensøkonomien. **Det må ikke ske igen.**

Jens Klarskov er seniorrådgiver hos Rud Pedersen. Jens har mere en 30 års erfaring fra centrum af dansk erhvervsliv – blandt andet som administrerende direktør i Dansk Byggeri fra 2000–2008, administrerende direktør i Dansk Erhverv fra 2008–2018, tidligere medlem af Det Økonomiske Råd samt medlem af bestyrelsen i PensionDanmark og Team Danmark. I dag er Jens desuden bestyrelsesmedlem i Specialisterne, Trans-it A/S, Ellegaard ApS og Meet over Coffee ApS.

Som bonusinfo kan tilføjes, at Jens har vundet 10 danske mesterskaber i svømning.